

Исследованная структура запаса берёзово-сосновых насаждений дифференцирована по типам лесорастительных условий. Теоретически описана структура запаса для сосны обыкновенной и берёзы повислой. Определённые структурные особенности распределения запаса позволяют более объективно подходить к вопросам проектирования рубок ухода в берёзово-сосновых древостоях различной продуктивности и породного состава.

Древостой, структура, запас, сосна, берёза, тип лесорастительных условий.

Probed structure of a stock of birch-pine forest stands differentiated behind types forest vegetation conditions, bonitet, middle age, a share arboreal breeds and relative completeness. The structure of a stock for a pine and birches is theoretically described. The certain structural features of distribution of a stock allow to approach more objectively to questions design cabins of leaving in birch-pine forest stands of various efficiency and pedigree structure.

A forest stand, structure, a stock, a pine, a birch, bonitet, middle age, type forest vegetation conditions, relative completeness.

УДК 630*651.1, 630*66

МЕХАНІЗМ ВСТАНОВЛЕННЯ ЦІНИ НА ПРОДУКЦІЮ НЕОБРОБЛЕНОЇ ДЕРЕВИНИ

***І.М. Жежкун, кандидат економічних наук
Державне підприємство «Новгород-Сіверська лісова
науково-дослідна станція» УкрНДІЛГА***

Проаналізовано сучасну практику та можливі методи ціноутворення на продукцію необробленої деревини в Україні. Рекомендуються методики визначення цільового нормативного прибутку для обґрунтування розміру прибутку у стартовій ціні продукції круглого лісу за продажу її з аукціонів.

Собівартість, прибуток, ціни, необроблена деревина, нормативні та ринкові методи ціноутворення, аукціон.

Встановлення оптимальної ціни на продукцію необробленої деревини вже чимало років лишається суперечливим питанням. У наукових працях П.В. Кравця [3], С.О. Мельника [4], В.П. Мороза [7], В.О. Озерана, М.Ю. Чік [9] та інших фахівців зазначається недосконалість механізмів ціноутворення на продукцію лісгосподарської галузі. До нині відсутні галузеві нормативно-правові акти, які б регламентували ціноутворення у лісовому господарстві [9].

У лісгосподарській галузі регламентується лише порядок формування собівартості продукції, а друга складова ціни – прибуток рекомен-

дується встановлювати орієнтуючись на попит без обмеження рівня рентабельності [6]. Проте підприємства лісового господарства як державні суб'єкти господарювання мають визначати та контролювати економічно обґрунтований та прийнятний для них рівень цін на лісопродукцію, не покладаючись повністю лише на ринкові методи ціноутворення (аукціони). Як свідчать кризові явища в економіці у 2008–2009 рр. а також на початку 2012 року, ринок продукції круглого лісу є дуже вразливим та нестабільним за показниками попиту, а відповідно і цін. Тому орієнтуватися при ціноутворенні тільки на попит для лісогосподарської галузі є неприйнятним, що може призвести до збитковості лісозаготівель.

Вивченню теоретичних засад ціноутворення та особливостей встановлення оптимальних цін на продукцію підприємств присвячено багато праць, у тому числі Н.Ю. Іванової [2], С.В. Мочерного [8], Ю.Г. Тормоси [15], В.Г. Федоренка [17]. Вони відзначають поширеність в економіках розвинених країн застосування підприємствами як витратних, так і ринкових методів встановлення цін на продукцію.

Мета дослідження – визначення механізму встановлення лісогосподарськими підприємствами Державного агентства лісових ресурсів України мінімальних економічно обґрунтованих цін (стартових цін аукціонів) на продукцію необробленої деревини, які б були водночас й оптимальними. Під оптимальною ми розуміємо ціну на продукцію необробленої деревини, котра є об'єктивною з погляду як виробника (лісогосподарських підприємств), так і головного покупця (підприємств лісопереробної галузі).

Матеріали та результати дослідження. Україна – малолісна держава (лісистість 15,7 % за оптимальною – в 20,0 %), проте експорт необробленої деревини – є поширеним явищем, що збуджує обурення вітчизняних переробників деревини [3, 9, 12]. Диспропорції між внутрішнім споживанням у країні та постачанням деревини на експорт обумовлюються саме ціновим чинником, бо експорт є набагато вигіднішим, ніж її реалізація у межах країни [3, 9]. Разом з тим, вітчизняні споживачі продукції необробленої деревини постійно нарікають на зависокі ціни на круглий ліс, які стримують розвиток деревообробних галузей промисловості [9].

З метою забезпечення прозорості та ринкових механізмів реалізації необробленої деревини на внутрішньому ринку з 2007 року лісгоспи Державного агентства лісових ресурсів України реалізують її на аукціонах та лише за умов її незатребуваності вітчизняними покупцями постачають за кордон або знаходять інші шляхи її використання [18]. Однак аукціони не вирішують питання обґрунтованості та оптимальності встановлення стартових цін на лісопродукцію з погляду виробника круглого лісу, бо орієнтовані, насамперед, на попит (споживача). До того ж, на аукціонах чимало лотів надано досить великими обсягами деревини (100–500 м³) і лісопродукція стає недосяжною для дрібних та середніх деревообробних підприємств та підприємців [9].

Найважливіше питання при впровадженні механізму аукціонів з продажу необробленої деревини – це визначення справедливої ціни. Зараз існує практика, за якої лісогосподарські підприємства поступово під-

вищують стартові ціни на аукціонах з продажу необробленої деревини, що склалися в середньому в області на попередніх торгах, посиляючись на інфляційні процеси у країні [9]. Держава також сприяє зростанню цін на деревину, поступово підвищуючи ставки збору за спеціальне використання лісових ресурсів [10].

У Методичних рекомендаціях [6] вказано, що лісгоспи встановлюють на лісопродукцію вільні ціни, спираючись при цьому на кон'юнктуру ринку, якості та споживчі властивості продукції. Для визначення вільних цін враховуються виробнича собівартість продукції, адміністративні витрати, витрати на збут і прибуток без обмеження рівня рентабельності [6]. Тобто при визначенні ціни на необроблену деревину підприємствами лісогосподарської галузі застосовується затратний метод, а саме його різновидність – «витрати плюс націнка» [2, 8]. Це найпростіший та найпоширеніший в Україні метод ціноутворення, переважно на підприємствах державного сектору економіки, бо на відміну від ринкових методів (орієнтованих на попит або конкуренцію) він передбачає лише знання власних витрат.

Якщо внесення в ціну лісопродукції лісогосподарських підприємств виробничих, адміністративних та збутових витрат є обґрунтованим, то прибуток, встановлений за умов необмеженого рівня рентабельності – дискусійна складова ціни. В економіці України рентабельність на рівні 10 % вважається прийнятною, на рівні 20 % – нормальною, а у 30 % – високою. Коли рентабельність підприємства, обрахована за цінами на всі вироблені ним види продукції, набагато перевищує 30 %, це свідчить про одержання підприємством надприбутку, який держава може залучити до бюджету [17].

Динаміка рентабельності операційної діяльності підприємств лісогосподарської галузі економіки в Україні за останні роки свідчить про поліпшення стану прибутковості основної діяльності у лісовому господарстві (рентабельність збільшилася з 12,9 % у 2008 році до 23,2 % у 2010) (табл. 1).

1. Рентабельність підприємств лісогосподарської та деревопереробної галузей протягом 2008–2010 років [13, 14]

Галузь	Рентабельність операційної діяльності, %		
	2008	2009	2010
Підприємства сільського, мисливського та лісового господарства	12,9	14,7	23,2
Підприємства з оброблення деревини та вироблення виробів з деревини (крім меблів)	- 1,5	1,6	- 0,5

Навпаки, стан прибутковості у деревообробній галузі протягом 2008-2010 р. був нестабільним, здебільшого (у 2008 та 2010 рр.) галузь була збитковою.

Отже, останнім часом лісове господарство, на відміну від деревообробної галузі в цілому, функціонувало з нормальним рівнем прибутковості основної діяльності. За таких умов для збалансування розвитку економіки надзвичайно гостро постає питання встановлення оптимальної ціни на лісопродукцію необробленої деревини як консенсусної, що враховує потреби як лісогосподарської галузі, так й можливості головних її споживачів – вітчизняних деревообробних підприємств.

З метою зниження витратності та відповідно збільшення прибутковості діяльності підприємства Державного агентства лісових ресурсів України почали з 2007 року виконувати лісогосподарські і лісозаготівельні роботи силами структур підприємницької діяльності та скорочувати штати власних працівників [16]. Отже, державні лісогосподарські підприємства вишукують шляхи скорочення власних витрат, прагнучи підтримувати нормальний рівень прибутковості (ефективності) основної діяльності за рахунок внутрішніх резервів.

Тому у сучасних умовах у складових ціни на продукцію круглого лісу, встановленої за методом «витрати плюс націнка» на особливу увагу заслуговує обґрунтування саме рівня прибутковості. Поняття «необмеженого рівня рентабельності», на нашу думку, тут є неприйнятним. У стартовій ціні аукціонів з продажу необробленої деревини як і у випадку з визначенням валових витрат, рівень прибутковості має плануватися та обґрунтовуватися.

Мінімальний рівень нормативного прибутку у стартовій ціні на лісопродукцію необробленої деревини можна визначити на підставі методу цільового ціноутворення, як різновиду витратного методу [2, 9, 15]. Цей метод передбачає встановлення ціни, що забезпечує одержання нормативного прибутку за визначеного обсягу продажу (наприклад, обсягу реалізації деревини на аукціоні). Цей метод ціноутворення вимагає від підприємства розгляду різних варіантів цін, їх впливу на обсяг реалізації, необхідний для одержання цільового прибутку, а також аналізу вірогідності досягнення цього за кожної можливої ціни на товар [2].

У кризових умовах господарювання тимчасово можливе встановлення мінімальних цін на лісопродукцію на рівнях повної (валової) її собівартості (стратегія виживання), але за таких умов постає неможливим розвиток підприємства.

Обсяг нормативного прибутку на задану партію лісопродукції за цільовим методом ціноутворення можливо визначити різними способами:

Виходячи з потреб розвитку підприємства (мінімально необхідного обсягу витрат на заходи, що згідно з положенням нового Податкового Кодексу України не зараховуються до виробничої собівартості, адміністративних або збутових витрат, але є необхідними для здійснення нормального виробничого процесу, тобто мають відшкодовуватися з чистого прибутку) [15];

- або згідно з сумами коштів, що перевищують планову повну собівартість продукції, котра має бути спрямована на здійснення необхідних інвестицій в основні засоби та інші нематеріальні активи, погашення ос-

новної суми необхідних запозичень та/або інвестування за рахунок власних коштів у необоротні матеріальні активи та забезпечення мінімального рівня прибутковості капіталу [11].

Виходячи з розміру виробничих потужностей підприємств (необоротного та обігового капіталу) та норм прибутку (рентабельності) на складові капіталу [5].

Порядок розрахунку сум цільового нормативного прибутку на певний обсяг необробленої деревини та його розміру у ціні продукції за різними методичними підходами наведено у табл. 2.

2. Методики визначення обсягу цільового прибутку та його величини у ціні продукції необробленої деревини [5, 11, 15]

В основі визначення обсягу цільового прибутку	
Потреби розширеного відтворення виробничого процесу	Розмір виробничих потужностей підприємств (необоротного та обігового капіталу) та норми прибутку (рентабельності) на складові капіталу
<p>1. Розрахунок на наступний плановий період (рік) обсягу витрат з ведення лісогосподарської та лісозаготівельної діяльності, з придбанням виробничих основних засобів, що мають відшкодуватися за рахунок чистого прибутку, (ПЧ), тис. грн.</p>	<p>1. Розрахунок вартості необоротних активів, що є необхідними для операцій з отримання та доставки деревини, (НА), тис. грн</p> <p>2. Розрахунок вартості необоротних (обігових) активів, що є необхідними для операцій з отримання та доставки деревини, (ОК), тис. грн;</p> <p>3. Розрахунок вартості капіталу, що використовується (є необхідним) для операцій з отримання деревини, (Кл), тис. грн: $Кл = НА + ОК$</p>
<p>1.1. Планування обсягу прибутку, що є необхідним для здійснення інвестицій в лісогосподарську та лісозаготівельну діяльність, провадиться відповідно до інвестиційної програми підприємства, затвердженої згідно з його установчими документами і погодженої в установленому уповноваженими органами порядку, (Пі), тис. грн</p> <p>1.2. Планування обсягу прибутку, призначеного для погашення основної суми запозичень, використаних для забезпечення провадження лісогосподарської та лісозаготівельної діяльності. Визначається лише за тими запозиченнями, цільове використання яких узгоджено з уповноваженими органами та відсотки за користування якими враховані у складі планованих фінансових витрат, (Пз), тис. грн.</p> <p>1.3. Визначення суми планового нормативного прибутку, (ПЧ), тис. грн: $ПЧ = Пі + Пз$</p>	

2. Визначення річного розміру валового прибутку ВП (до сплати податку на прибуток), який є необхідним для забезпечення нормального виробничого процесу за формулою, тис. грн:

$$ПВ = ПЧ / (100 - Сп) \times 100,$$

де ПЧ – плановий (нормативний) чистий прибуток, тис. грн;

Сп – ставка податку на прибуток, %

3. Визначення розрахункової рентабельності планового обсягу лісопродукції (Rн) за формулою, %:

$$Rн = ПВ / Сб_п \times 100,$$

де Сб_п – повна планова собівартість планового (річного) обсягу лісопродукції, тис. грн

4. Розрахунок обсягу прибутку в ціні певного виду лісопродукції (сортименту круглого лісу) П_i за формулою, грн:

$$П_i = Сб_i \times Rн / 100,$$

де Сб_i – повна планова собівартість і – го виду лісопродукції (круглого сортименту деревини).

5. Ціна і-го виду лісопродукції (круглого сортименту деревини) Ц_i визначається за формулою, грн:

$$Ц_i = Сб_i \times (1 + Rн / 100)$$

4. Розрахунок норми прибутку (рентабельності) на капітал, що використовується (є необхідним) для отримання деревини, (С_к), %:

$$С_к = С^H_{ЗС} * (ЗС / (ЗС + К)) + \text{Среф.} * (К / (ЗС + К)),$$

де: ЗС – вартість усіх боргових зобов'язань л/г підприємства;

Среф. – вартість використання власного капіталу підприємства, оцінюється за обліковою ставкою НБУ;

С^H_{ЗС} – вартість використання позикових коштів л/г підприємства. Визначається як середньозважена відсоткова ставка за отриманими позиками та кредитами протягом звітного періоду;

К – вартість капіталу л/г підприємства

5. Визначення розміру нормативного прибутку на отримання необробленої деревини, (ПН), тис. грн:

$$ПН = Кл * С_к / (1 - Т),$$

де: Т – ставка податку на прибуток л/г підприємства (в одиницях), визначених відповідно до Податкового Кодексу.

6. Розрахунок обсягу нормативного (цільового) прибутку на 1 м³ знеособленої необробленої деревини, (П_{м3}), грн:

$$П_{м3} = ПН / V$$

де V – річний обсяг реалізації л/г підприємством необробленої деревини через аукціони, м³

Величина розрахункової рентабельності планового обсягу лісопродукції (Rн) (п. 3 табл. 2) може бути диференційована за окремими видами лісопродукції (сортиментами круглого лісу) виходячи з попиту на ринку: для сортиментів з підвищеним попитом рівень розрахункової рентабель-

ності підвищується, а для видів продукції з пониженим попитом – знижується.

Диференціювання рівнів рентабельності, а відповідно і прибутковості певних видів лісопродукції (сортиментів круглого лісу) здійснюється лісогосподарськими підприємствами щоквартально на підставі маркетингових досліджень ринку деревини.

З метою забезпечення нормального функціонування виробничого процесу лісогосподарські підприємства при плануванні диференційованих рівнів рентабельності видів лісопродукції загальний плановий обсяг валового прибутку (визначений у п. 2 табл. 2) не повинен змінюватися (зниження рівнів прибутковості за асортиментом лісопродукції зниженого попиту має відшкодовуватися підвищеною прибутковістю видів продукції підвищеного попиту).

Диференціювання рівнів рентабельності за видами лісопродукції (сортиментами круглого лісу) можливо методами цінкових коефіцієнтів [6].

Кожний з варіантів визначення обсягів нормативного прибутку (табл. 2) визначається потребами розвитку виробничих можливостей самого продавця на відміну від ринкових методів ціноутворення, які, навпаки, орієнтуються на можливості або покупця (методи, орієнтовані на попит), або на ціни інших виробників аналогічної продукції (методи, спрямовані на конкуренцію) [2].

Треба зазначити, що в лісогосподарській галузі конкуренція між виробниками необробленої деревини має дуже обмежений характер. Більшість лісових ресурсів знаходиться у веденні Державного агентства лісових ресурсів України (68,0 % загальної площі земель лісового фонду України). Конкуренцію їм становлять лише комунальні підприємства Мінагрополітики, утворені на основі колишніх колгоспних лісів (17 % площі земель) [1]. Тому ринок реалізації необробленої деревини з погляду характеристики ринку продавців є олігополією [8] і ціни на деревину у різних продавців на внутрішньому ринку істотно не вирізняються між собою. Відповідно можливості застосування методів орієнтованих на конкуренцію у лісогосподарській галузі для встановлення цін на продукцію необробленої деревини є обмеженими.

Отже, серед ринкових методів ціноутворення на круглі лісоматеріали для лісопереробної галузі найбажанішими є методи, що орієнтовані на попит. Найважливішим методом і є реалізація необробленої деревини на аукціонах.

Висновки

1. Для встановлення мінімальних цін на продукцію необробленої деревини лісогосподарські підприємства мають застосовувати нормативні методи ціноутворення («Витрати плюс націнка»), а планування «націнки» здійснювати за методом нормативного цільового прибутку.

2. Наведені у табл. 2 методики визначення обсягів цільового нормативного прибутку та його частки у ціні сортиментів круглого лісу рекомендуються нами для застосування лісогосподарськими підприємствами

Державного агентства лісових ресурсів України для обґрунтування стартових цін аукціонів з продажу необробленої деревини.

3. Обчислені за зазначеними підходами стартові ціни на сортименти круглого лісу, які визначені виходячи з інтересів виробника деревини за мінімально необхідним рівнем прибутковості для забезпечення нормального виробничого процесу, відкоригуються механізмом аукціону, котрий, навпаки, спрямований на захист інтересів споживачів продукції необробленої деревини, що забезпечує в підсумку консенсус їх інтересів.

Список літератури

1. Електронний ресурс / Режим доступу: <http://www.dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/index>.

2. Іванова Н.Ю. Економічна теорія управління фірмою: навч. посіб. / Іванова Н.Ю. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 266 с.

3. Кравець П.В. Удосконалення механізму реалізації необробленої деревини [Електронний ресурс]/П.В. Кравець. – Режим доступу: http://www.elibrary.pubip.edu.ua/8343/3/Kravets_St.pdf.- Заголовок з екрана.

4. Мельник С.О. Теоретичні засади формування лісової політики України/ С.О. Мельник / Науковий вісник УкрДЛТУ: зб. наук.-техн. праць. – Вип. 14.2. – С. 90-97.

5. Методика расчета размера экономически обоснованных затрат и нормативной прибыли, подлежащих применению при формировании регулируемых тарифов на услуги общедоступной почтовой связи: Приложение к приказу Федеральной службы по тарифам от «22» сентября 2009 № 211- с/1.

6. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) на підприємствах лісового господарства України. – К.: Державний комітет лісового господарства України, 2002. – 118 с.

7. Мороз В.П. Вплив еколого-економічних факторів на цінову політику в лісовому господарстві України / В.П. Мороз // Інноваційна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua> Головна сторінка порталу >...Gum/inek/2010_1/180.pdf. – Заголовок з екрана.

8. Мочерний С.В. Економічна теорія / С.В. Мочерний, М.В. Долбешко. Підручник [Електронний ресурс] <http://www.libfree.com>>140312485...mehanizm_tsinoutvorennya... – Заголовок з екрана.

9. Озеран В.О. Облікова інформація як джерело формування цін на лісопродукцію / В.О. Озеран, М.Ю. Чік // Вісник Житомирського держ. техн. ун-ту – Житомир: ЖДТУ, 2010. – Вип. 53. – С. 179 – 182 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>>Головна сторінка порталу >..._econ/2010_3_1/43.pdf. – Заголовок з екрана.

10. Податковий Кодекс України від 2.12.2010 р. № 2755 – VI зі змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.nau.ua/doc/?uid=1011.47.238nobreak=1>

11. Порядок формування тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води. Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 1.06.2011 р. № 869.

12. Про затвердження показників регіональних нормативів оптимальної лісистості території України: Наказ Державного комітету лісових ресурсів Украї-

ни від 29 грудня 2008 р. № 371 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

13. Рентабельність операційної діяльності підприємств за видами економічної діяльності: Архів. 2010. 2009-2008. [Електронний ресурс] http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/fin/rodp/rodp_ed/rodp_ed_u/arh_rodp_ed09_u.htm

14. Рентабельність операційної діяльності підприємств за видами промислової діяльності: Архів. 2010. 2009-2008. [Електронний ресурс] http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/fin/rodp/rodp_pr/rodp_pr_u/arh_rodp_pr09_u.htm

15. Тормоса Ю. Г. Ціни та цінова політика: навч. посібник / Тормоса Ю. Г. – К.: КНЕУ, 2001. – 122 с.

16. Торосов А.С. Перспективи залучення приватних структур до виконання робіт у державному лісовому господарстві / А.С. Торосов, І.М. Жежкун, Ю.В. Харченко // Лісівництво і агролісомеліорація: зб. наук. праць. УкрНДІЛГА. – 2009. – Вип. 116. – С. 270-276.

17. Федоренко В.Г. Інвестознавство / Федоренко В.Г. – [3-тє вид., допов.] – К.: МАУП, 2004. – 480 с.

18. Щодо вдосконалення механізмів продажу необробленої деревини: Наказ Державного комітету лісового господарства від 19 лютого 2007 р. № 42 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

Анализируются современные практика и возможные методы ценообразования на продукцию необработанной древесины на Украине. Рекомендуются методики определения целевой нормативной прибыли для обоснования величины прибыли в стартовой цене продукции круглого леса при продаже её на аукционах.

Себестоимость, прибыль, цены, необработанная древесина, нормативные и рыночные методы ценообразования, аукцион.

Actual practice and possible of pricing methods on the production of untreated wood in Ukraine are analyzing. Methods of determination of having a special purpose normative profit for ground of profit in the initial price of production round wood by selling its on the auctions are recommending.

Cost, profit, prices, untreated wood, normative and market of pricing methods, auction.